

The Buddhist Leadership of School Administrators Affecting Workplace Happiness of Teachers under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani

Phattharawat Pitchawong¹, & Tiwat Maneechote^{2*}

¹ Faculty of Education, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

² Faculty of Education, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

* Corresponding author. E-mail: Tasapalo@gmail.com

Abstract

This research aimed to 1) study the Buddhist leadership level of school administrators; 2) study workplace happiness of teachers; and 3) study the Buddhist leadership of school administrators affecting workplace happiness of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani. The samples were 324 teachers under Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani, selected using stratified random sampling. The research instrument was a 5-scale rating questionnaire with a reliability of .945. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression. The findings indicated that: 1) The overall of Buddhist leadership of school administrators was at a high level; 2) The overall of workplace happiness of teachers was at a high level; and 3) Three aspects of Buddhist leadership (Visionary, Proficient, and Ethical) significantly affected workplace happiness at the .01 level, explaining 45.7% of the variance ($R^2 = .457$)

Keywords: Buddhist Leadership, School Administrators, Workplace Happiness of Teacher

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ภัทรวรรณ ปิจจวงศ์¹, ทิวต์ มณีโชติ^{2*}

1 คณะครุศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

2 คณะครุศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

* Corresponding author. E-mail: Tasapalo@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของครู และ 3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำนวน 324 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดโรงเรียน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น .945 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ความสุขในการทำงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมีวิสัยทัศน์ ด้านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และด้านมีความชอบธรรม ส่งผลทางบวกต่อความสุขในการทำงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยทั้ง 3 ด้านร่วมกันอธิบายความแปรปรวนความสุขในการทำงานของครูได้ร้อยละ 45.7 ($R^2 = .457$)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ผู้บริหารสถานศึกษา, ความสุขในการทำงานของครู

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นวาระสำคัญของประเทศไทยภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ซึ่งมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวสู่การปฏิบัติ ประกอบกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 – 2568 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน “เรียนดี มีความสุข” โดยให้ความสำคัญกับการลดภาระงานและสร้างความสุขให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ทั้งนี้ ภัทรพล สายแวว และ ต้องลักษณะ บุญธรรม (2565) ได้ศึกษาแนวคิด “องค์กรแห่งความสุข” (Happy Workplace) ว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากองค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตบุคลากร ซึ่งความสุขในการทำงานของครูส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและความสำเร็จของผู้เรียน หากครูขาดความสุขย่อมก่อให้เกิดความเครียดและอาจนำไปสู่การลาออกจากวิชาชีพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถกฤษ ฝ่องคณะ (2547) ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาความเครียดของครูในโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ โดยได้ศึกษาระดับความเครียดและสาเหตุปัญหาความเครียดของครูในโรงเรียนพบว่า มีระดับความเครียดโดยรวมอยู่ในระดับสูง มีสาเหตุจากปัจจัยด้านลักษณะงานมากที่สุด

ปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสุขและความเครียดในการทำงานของบุคลากรคือ “ภาวะผู้นำ” (Leadership) ของผู้บริหาร หากการบริหารงานขาดหลักธรรมาภิบาลย่อมบั่นทอนขวัญและกำลังใจของครู ดังนั้น “ภาวะผู้นำเชิงพุทธ” (Buddhist Leadership) จึงเป็นแนวทางออกเชิงจริยธรรมที่น่าสนใจ เพราะเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ผู้นำมีต่อบุคคลหรือกลุ่มเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายหรือเป้าประสงค์ (goals) ที่ทุกคนเต็มใจและพึงพอใจร่วมกันโดยการปฏิสัมพันธ์ถ่ายทอดแนวคิดไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องของกระบวนการที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อกันระหว่างผู้นำ ผู้ตาม และสถานการณ์/งาน โดยใช้หลักพุทธธรรม (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, 2562) เป็นแกนหลักในการนำ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานด้วยความสมัครใจและมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ในทางตะวันตกที่เน้นการนำด้วยอุดมการณ์และจริยธรรม

สำหรับบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบปัญหาความเครียดของครูที่เกิดจากภาระงานเร่งด่วน การขาดความพร้อมด้านทรัพยากร และขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ซับซ้อน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี, 2567) ปัญหาเหล่านี้มักทวีความรุนแรงขึ้นจากการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารที่ขาดหลักธรรมในการปกครอง จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในสังกัดดังกล่าว เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 แหล่ง ได้แก่ พระธรรมโกศาจารย์ (2549), พระธรรมฐิติญาณ (2552), กุลชัย โพธิ์นันท์ (2559), ชวภาพรณ์ อนัญสทธิพัฒน์ (2560), พระมหาสุทนต์ อาภากร และคณะ (2558), ทัชกร แสงทองดี (2561), ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร (2561), พระมหาปริยญา เตชปญโญ (2563), พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต (ยารวิชัย) (2564) และพระมหานัฏพล ปญญาพล (สีมพันธ์) (2565) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ตัวแปรการศึกษารองประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการเลือกเฉพาะด้าน ผู้วิจัยเลือกตัวแปรที่มีความถี่ตั้งแต่ครั้ง คือ 5 ขึ้นไปมาใช้ ได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 2) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ 3) มีความชอบธรรม และ 4) มีวิสัยทัศน์ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา

โดยผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ของแต่ละตัวแปรดังนี้

1. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักเมตตา ในการแสดงความเอาใจใส่ต่อผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ ผ่านการใช้ทั้งหลักการและศิลปะในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความร่วมมือและความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่โดดเด่น ซึ่งแสดงออกผ่านการใช้สติปัญญาและวิจารณ์ญาณในการไตร่ตรองและวิเคราะห์เหตุผลอย่างเป็นระบบ เพื่อตัดสินใจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเป็นที่ยอมรับในทักษะ ความรู้ และเทคนิคจากผู้ร่วมงาน

3. มีความชอบธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการประพฤติปฏิบัติตนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ โดยยึดมั่นในหลัก ธรรมาภิบาล คือ การปฏิบัติตนตามกฎหมาย จารีตประเพณี และบรรทัดฐานของสังคมอย่างเคร่งครัด รวมถึงการตัดสินใจและปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเป็นธรรมและวางตัวเป็นกลาง จนเป็นที่น่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน

4. มีวิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริหารที่มีความสามารถในการใช้สติปัญญา กำหนดและนำเสนอภาพอนาคตของสถานศึกษาที่ชัดเจน ทำลาย และเป็นไปได้จริง โดยตั้งอยู่บนรากฐานของ คุณธรรมและความถูกต้อง สามารถแปลงวิสัยทัศน์นั้นสู่การปฏิบัติได้อย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งประพฤติกรรมเป็น แบบอย่างที่ดีและชี้แนะแนวทางในการพัฒนางานและพัฒนาตนเองให้แก่บุคลากรในองค์กรได้

ความสุขในการทำงานของครู

ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับ ความสุขในการทำงานของ ครู จำนวน 10 แหล่ง ได้แก่ กรรณิการ์ บุญมาก (2560), ธิปัตย์ ทั่นแสง (2561), ณัฐพล หงษ์คง และคณะ (2563), ขวัญตา คำสว่าง และคณะ (2565), ภัทรพล สายแว และคณะ (2565), จันทประภา ปะกายะ (2566), เขาวินิตย์ เพชรบุตร (2567), รุจิกร ตูลาธาร และคณะ (2567), พิมพชนก เกื่อนโทสาร และคณะ (2567) และ Gavin and Mason (2004) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ตัวแปรการศึกษาขององค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหาร สถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการเลือกเฉพาะด้าน ผู้วิจัยเลือกตัวแปรที่มีความถี่ตั้งแต่ครั้ง คือ 5 ขึ้นไปมาใช้ ได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) สัมพันธภาพ 2) ความรักในงาน 3) ความสำเร็จในงาน และ 4) การเป็นที่ยอมรับ ดังแสดงใน ภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสุขในการทำงานของครู

โดยผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ของแต่ละตัวแปรดังนี้

1. สัมพันธภาพ หมายถึง การรับรู้ของครูที่รู้สึกยินดีและเป็นสุขที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันแสดงออกผ่านความรัก ความสามัคคี การช่วยเหลือแบ่งปัน และการสื่อสารอย่างเป็นมิตร นำไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ทำให้ครูรับรู้ได้ถึงความปรารถนาดีที่มีให้กันและเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาในที่สุด

2. ความรักในงาน หมายถึง การรับรู้ของครูที่รู้สึกผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อวิชาชีพครู ซึ่งแสดงออกผ่านการเห็นคุณค่าในงานที่ทำ และมีความเชื่อมั่นว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี ความรู้สึกนี้จะส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้น ความเต็มใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงานที่รับผิดชอบ ตลอดจนมีความปรารถนาที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

3. ความสำเร็จในงาน หมายถึง การรับรู้ของครูที่มุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยแสดงออกผ่านความพยายามอย่างไม่ย่อท้อ แม้ว่าจะมีความยากและท้าทายเพียงใด มีอิสระทางความคิดในการทำงาน สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีความตั้งใจอย่างเต็มที่ในการทำงานเพื่อนำพาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จและการพัฒนาโดยรวมให้เกิดความสำเร็จ มีความก้าวหน้าในการทำงานและทำให้โรงเรียนเกิดการพัฒนาคู่ความสำเร็จ

4. การเป็นที่ยอมรับ หมายถึง การรับรู้ของครูที่รู้สึกว่าคุณค่าและได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนผ่านความเชื่อถือและความไว้วางใจที่ได้รับ จนนำไปสู่การมอบหมายให้รับผิดชอบงานที่มีความสำคัญต่อโรงเรียน นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงบรรยากาศที่เปิดกว้าง ซึ่งครูสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ได้อย่างอิสระโดยที่ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของตนจะได้รับการรับฟังจากทุกฝ่าย

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ ครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2568 จำนวน 2,036 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูจำนวน 324 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดโรงเรียนที่สังกัด และสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนประชากรครูในแต่ละโรงเรียน

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้: 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดนิยามศัพท์และสร้างแบบสอบถาม 3) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 4) ทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) เพื่อหาความเชื่อมั่น 5) เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และ 6) วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป (Checklist), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (4 ด้าน), และความสุขในการทำงานของครู (4 ด้าน) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการดังนี้

1. ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00
2. ทดลองใช้ (Try out) กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.945

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการขอหนังสือรับรองจากสถาบันการศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี และดำเนินการส่งแบบสอบถามในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (My office) ไปยังโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 22 โรงเรียน เก็บแบบสอบถามครบทั้งหมด 324 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ปรากฏว่ามีความสมบูรณ์ทุกฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ขนาดของสถานศึกษา สถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาและความสุขในการทำงานของครู โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยภาพรวมรายด้านและรายข้อ
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละตัวแปร และระหว่างตัวแปรอิสระกับ ตัวแปรตาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของ Pearson (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)
4. วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Stepwise เพื่อคัดกรองตัวแปรอิสระที่มีนัยสำคัญ และนำค่าสถิติที่ได้ไปสร้างสมการพยากรณ์ตัวแปรตาม

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สรุปผลได้ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความชอบธรรม ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.31) รองลงมา คือ มีวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = 0.50) และต่ำที่สุด คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ($\bar{X}$ = 4.16, S.D. = 0.55) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหาร
สถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (X_1)	4.16	0.55	มาก
2. มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ (X_2)	4.21	0.53	มาก
3. มีความชอบธรรม (X_3)	4.51	0.31	มากที่สุด
4. มีวิสัยทัศน์ (X_4)	4.24	0.50	มาก
รวม	4.28	0.40	มาก

2. ระดับความสุขในการทำงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ 4.42, S.D. =0.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สัมพันธภาพ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. =0.30) รองลงมา คือ ความรักในงาน ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. =0.42) และต่ำที่สุด คือ การเป็นที่ยอมรับ ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. =0.52) ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความสุขในการทำงานของครู
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ความสุขในการทำงานของครู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. สัมพันธภาพ (Y_1)	4.60	0.30	มากที่สุด
2. ความรักในงาน (Y_2)	4.49	0.42	มาก
3. ความสำเร็จในงาน (Y_3)	4.29	0.51	มาก
4. การเป็นที่ยอมรับ (Y_4)	4.28	0.52	มาก
รวม	4.42	0.28	มาก

3. ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษารายด้าน (X_1 - X_4) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของครูในภาพรวม (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน (r = .490-.641) และภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษารายด้าน (X_1 - X_4) มีความสัมพันธ์ไม่เกินเกณฑ์ .80 ทุกคู่ (r = .487-.723) สามารถวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณต่อได้ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู
โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ตัวแปร	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
X ₂	.660**			
X ₃	.487**	.548**		
X ₄	.639**	.723**	.592**	
Y	.490**	.574**	.521**	.641**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษารายด้านที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในภาพรวม (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 3 ด้าน โดยด้านที่ส่งผลมากที่สุด คือ ด้านมีวิสัยทัศน์ (X₄) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (b) = .224 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) = .397 รองลงมา คือ ด้านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ (X₂) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (b) = .100 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) = .186 และลำดับสุดท้าย คือ ด้านมีความชอบธรรม (X₃) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (b) = .168 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) = .183 โดยทั้ง 3 ด้านร่วมกันอธิบายความแปรปรวนความสุขในการทำงานของครูได้ร้อยละ 45.7 ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษารายด้าน (X₁-X₄)
ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในภาพรวม (Y)

Variable	b	SEb	β	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
constant	2.291	.170		13.465	.000		
X ₄	.224	.036	.397	6.271	.000	.423	2.367
X ₂	.100	.033	.186	3.051	.002	.455	2.198
X ₃	.168	.048	.183	3.505	.001	.620	1.614
R = .676 R ² = .457 R _{adjusted} = .452 SE _{est} = .208							

5. ผลการวิจัยนำไปสู่การสร้างสมการพยากรณ์ความสุขในการทำงานของครูในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

$$Z_Y = 0.397(Z_{X4}) + 0.186(Z_{X2}) + 0.183(Z_{X3})$$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน เพื่อเป็นทางออกเชิงจริยธรรมท่ามกลางสภาวะความท้าทายและภาระงานที่

เร่งด่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวภาพวัฒน์ อนัญสกลิตพัฒน์ (2560) และ พระมหาณัฐพล ปณญาพโล (2565) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธอยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า "ด้านความชอบธรรม" มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งแสดงถึงการบริหารงานที่ยึดหลักธรรมาภิบาล ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และ สายชล ปัญญชิต (2558) ที่กล่าวว่าผู้นำต้องยึดหลักธรรมาภิบาลและความถูกต้องเป็นสำคัญ

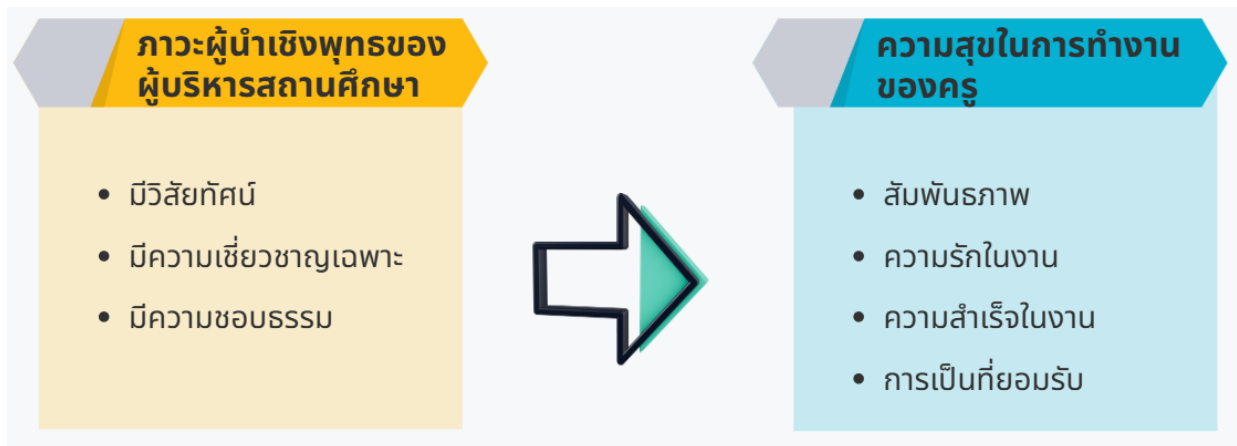
2. ความสุขในการทำงานของครู ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลเชิงบวกที่สอดคล้องกับนโยบาย "เรียนดี มีความสุข" ของกระทรวงศึกษาธิการ และแนวคิดองค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพล หงษ์คง และ ชัชจรีญา ใบลี (2562) รวมถึง พรพรมพรรณ บุญโคกกล่อม (2566) ที่พบว่าครูมีความสุขในการทำงานระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ด้านสัมพันธภาพ" แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานทำหน้าที่เป็นปัจจัยกันชน (Buffer) ช่วยเยียวยาความเครียดจากภาระงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญตา คำสว่าง และคณะ (2565) และ เขาวินิตย์ เพชรบุตร (2567) ที่พบว่า ด้านการติดต่อสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญของความสุขครูไทย

3. ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมีวิสัยทัศน์ ด้านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และด้านมีความชอบธรรม ส่งผลต่อความแปรปรวนความสุขในการทำงานของครูได้ร้อยละ 45.7 ($R^2 = .457$) สามารถอธิบายได้ว่าด้านมีวิสัยทัศน์ เป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุด เนื่องจากผู้นำที่กำหนดทิศทางอนาคตชัดเจนบนพื้นฐานคุณธรรม (จกขมา) เปรียบเสมือนแสงสว่างนำทางให้ครูเกิดแรงบันดาลใจและความหวัง, ด้านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในการตัดสินใจแก้ปัญหา (วิรุโร) ทำให้ครูรู้สึกมั่นคงและลดความวิตกกังวลในการทำงาน และด้านมีความชอบธรรม ช่วยสร้างบรรยากาศความโปร่งใสและความยุติธรรม ทำให้ครูรู้สึกปลอดภัยและได้รับการยอมรับ

ทั้งนี้ ด้านมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แม้จะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุข แต่ไม่เป็นตัวพยากรณ์ในสมการนี้ อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของด้านนี้ถูกแฝงอยู่ในด้านอื่น ๆ ที่สำคัญกว่าอยู่แล้วนอกจากนี้ หากพิจารณาตามบริบทของสถานศึกษาในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันสูง ครูอาจให้คุณค่ากับความสามารถในการนำพาองค์กร (วิสัยทัศน์และความเชี่ยวชาญ) และความยุติธรรม (ความชอบธรรม) มากกว่าเพียงแค่ความสัมพันธ์ที่ดีอันมีมิตรเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ในมุมมองของครู ภาวะผู้นำที่สร้างความสุขในการทำงานได้อย่างแท้จริงอาจไม่ใช่เพียงแค่ผู้บริหารที่นิสัยดี แต่ต้องเป็นผู้บริหารที่เก่งและพึ่งพาได้ และมีความเป็นธรรม ซึ่งช่วยลดความรู้สึกไม่มั่นคงและอุปสรรคในการทำงานได้โดยตรงกว่า สอดคล้องกับทฤษฎีสถานะในการทำงานที่มองว่าสัมพันธภาพอาจเป็นเพียงปัจจัยจำจวน (Hygiene Factor) พื้นฐานที่ต้องมี แต่ปัจจัยที่กระตุ้นความสุขและความสำเร็จ (Motivator) คือความก้าวหน้าและความสำเร็จของงานซึ่งเกิดจากวิสัยทัศน์และความเชี่ยวชาญของผู้นำเป็นสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า วิสัยทัศน์ (จกขมา) เป็นปัจจัยชี้้นำที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสุขตามด้วยความเชี่ยวชาญ (วิรุโร) และความชอบธรรม (ธรรมาภิบาล) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ยืนยันบริบทการบริหารแบบพุทธบูรณาการในยุคปัจจุบัน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารควรมุ่งยกระดับด้านมนุษยสัมพันธ์โดยเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการทำงาน
2. สร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจเพื่อส่งเสริมด้านการเป็นที่ยอมรับของครู โดยมอบหมายงานสำคัญและลดการควบคุมแบบจุลภาค
3. พัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธทั้ง 3 ด้านหลัก (วิสัยทัศน์, ความเชี่ยวชาญ, ความชอบธรรม) อย่างสมดุลเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อความสุข

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบระดับความสุขในการทำงานโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเชิงลึก เช่น อายุ หรือประสบการณ์ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดนโยบายและสวัสดิการได้ตรงกับบริบทของครูแต่ละกลุ่ม
2. ควรนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาใช้ร่วมด้วย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและที่มาของระดับความสุขที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น
3. ควรขยายการศึกษารายละเอียดของภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อตัวแปรตามอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น ความผูกพันต่อองค์กร คุณภาพการสอน หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
4. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพื้นที่หรือสังกัดอื่น เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอื่น หรือสังกัดอาชีวศึกษา เพื่อตรวจสอบความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยให้กว้างขวางขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ บุญมาก. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูผู้สอนในกลุ่มโรงเรียนบางละมุง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568. สืบค้นจาก <https://ops.moe.go.th/policy-and-focus-moe-fiscal-year-2024/>

- กุลชัย โพธิ์นันท์. (2559). ภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักพรหมวิหาร 4. *วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi*, 1(2), 1-12.
- ขวัญตา ดำสวาง, จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ และ พนิดา พานิชวัฒนะ. (2565). การศึกษาความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(10), 196-208.
- จันทประภา ปะกายะ. (2566). แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชวภาพัฒน์ อนัญสฤติพัฒน์. (2560). ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เชาวนิตย์ เพชรบุตร. (2567). การศึกษาความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1. *วารสารมจร สุรนารายณ์*, 2(3), 10-21.
- ณัฐพล หงษ์คง และ ชัชจรีญา ไบลี. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 11(1), 1-14.
- ทัชชกร แสงทองดี. (2561). คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 1(3), 137-149.
- ธิปไตย ทั่นแสง. (2561). คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรพรหมพรรณ บุญโคกล่าม. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมฐิติญาณ. (2552). *ธรรมฐิติญาณสูตร*. ร้อยเอ็ด: ทนใจการพิมพ์.
- พระมหาณัฐพล ปญญาพล (สีมพันธ์). (2565). ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7. (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.
- พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต (ยาวิชัย), พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ และ วรกฤต เกื้อนช้าง. (2564). การบูรณาการหลักสัปปริสธรรมในการบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษา. *วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 385-398.
- พระมหาปริญญา เตชปญโญ. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวพุทธของผู้บริหาร. *วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 1(2), 40-51.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร และ สายชล ปัญญชิต. (2558). รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา. *Veridian E-Journal*, 8(1), 958-971.

- พิมพ์ชนก เกื่อนโทสาร และ พิมพ์อร สดเอี่ยม. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(5), 870-887.
- ภัทรพล สายแวว และ ต้องลักษณ์ บุญธรรม. (2565). แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ใน *รายงานการประชุม วิชาการนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4*. หน้า 1474-1481. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- รุจิกร ตลาธาร และ นุชนรา รัตนศิริประภา. (2567). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งความสุขของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์บริหาร*, 10(2), 204-221.
- ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนา. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 1(1), 111-124.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. (2567). *รายงานสรุปผลการบริหารและการจัดการศึกษา ปีการศึกษา 2567*. สืบค้นจาก https://spmpt.go.th/annual_report/
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.
- อรรถกฤษ ฝ่องคณะ. (2560). *แนวทางการแก้ไขปัญหาความเครียดของครูในโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Burton, J. (2010). *WHO Healthy Workplace Framework and Model: Background and Supporting Literature and Practice*. Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/who-healthy-workplace-framework-and-model>
- Gavin, J. H., & Mason, R. O. (2004). The virtuous organization: The value of happiness in the workplace. *Organization Dynamics*, 33(1), 379-392.